

Politologia nyky-Venäjällä

CHRISTER PURSIAINEN

Miten marxilais-leniniläisen valtioideologian ja yhteiskuntatieteiden kanonisoinnin hylkääminen on heijastunut nyky-venäläiseen käsitykseen politologiasta oppiaineena ja tieteenalana? Kuten tunnettua, Neuvostoliiton aikana politologiaa pidettiin »porvarillisena tieteenalana», ja kielteinen asenne länsimaalaistyyliiseen politologiaan alkoi murtua vasta perestroikan kaudella. Vuonna 1990 Neuvostoliiton valtiollinen tiede- ja tekniikkakomitea lopulta tunnusti »politiikkatieteen» nimikkeen ja olemassaolon. Olkoonkin, että normatiiviset, teoreettiset ja metodologiset kriteerit ovat nyt täysin toiset kuin neuvostoaikana, aivan tyhjästä venäläiset yhteiskuntatieteilijät eivät tietenkään ole politiikan tutkimusta joutuneet aloittamaan. Neuvostoliiton aikana politiikkaan liittyviä kysymyksiä ja ongelmia opiskeltiin ja tutkittiin lähinnä »tieteellisen kommunismin», »NKP:n historian», »sosialismin talouspolitiikan» ja »valtio- ja oikeusteorian» nimikkeiden alla – ja vieläpä siinä määrin, että näiden aineiden opiskelu ei rajoittunut pelkästään kyseisiin oppiaineisiin erikoistuneisiin korkeakoulujen laitoksiin, vaan niitä opiskeltiin kaikilla tasoilla alakoulusta lähtien. Korkeakouluissa ne olivat pakollisina kursseina kaikkien oppiaineiden yhteydessä, opiskelupa sitten musiikkia tai kemiaa, arkkitehtuuria tai historiaa.

Tietyissä mielessä tämä valtioideologian traditio edelleen jatkuu, sillä politologia on nyt osittain korvannut marxismi-leninismien funktion laaja-alaisena poliittisen sosialisaaion välineenä. Nyky-Venäjälläkin eivät pelkästään politologit opiskele politologiaa, vaan sitä opis-

kellaan kouluissa ja korkeakouluissa kuin ennen NKP:n historiaa, ja niinpä vaikkapa arkkitehtioiskelijat joutuvat tenttimään laajan määrän politologian kursseja tullakseen päteviksi arkkitehdeiksi. Mutta ennen kaikkea yliopistollisena pääaineena politologia on ottanut oman sijansa ollen alkuvaiheissaan jopa eräänlainen »muotitiede» yhteiskuntatieteiden joukossa. Tästä uudesta ja vielä muotoutumassa olevasta venäläisestä politologiasta ei ole kovin helppo piirtää selkeää kuvaa. Ehkä jonkinlaisen kokonaiskuvan voi silti saada luomalla katsauksen alan oppikirjoihin, joita on viime aikoina alkanut ilmestyä markkinoille. Tässä käsitellävät neljä kirjaa – Borisovin »Politologia» (1996, 133 sivua), Gadzhievin »Politiikkatiede» (1995, 400 sivua), Gontsharovin ja Goptarevan »Johdatus politiikkatieteeseen» (1996, 232 sivua) sekä Pugatshevin toimittama »Politiikkatieteen perusteet» (1995, osat I–II, 223 + 224 sivua) – ovat kaikki luonteeltaan teoksia, jotka on tarkoitettu politologian yliopisto- ja korkeakouluopiskelijoille lähinnä opintojen alkuvaiheessa. Mainittakoon ohimennen, että koulutuksen alemmille tasoille on valmistettu omia oppikirjoja – esimerkiksi Filatovan ja Svetenkon »Politologia. Oppikirja keskiasteen opiskelijoille» (1996, 320 sivua) – jotka ovat helpotajuisempia mutta rakennettu periaatteessa yliopistollisten oppikirjojen mallin mukaisesti.

Ensi silmäys neljään edellä mainittuun oppikirjaan välittää vaikutelman suurin piirtein samankaltaisista politologian perusteoksista kuin mitä Suomessakin valtio-opin perusopintotasolla käytetään. Vasta tarkemman lukemisen jäl-

keen havaitsee, että tuloksena on silti jossain määrin erikoinen sekoitus erilaisia elementtejä. Länsimaisen yhteiskuntafilosofian ja politologian klassikot ja jotkin uudemmatkin klassikot (erityisesti Almond, Easton, Dahl, Verba, mutta eivät esimerkiksi Held tai Rawls) löytyvät teosten lähdeviittauksista tai ainakin kirjallisuusluetteloista, mutta itse tekstissä länsimainen ja venäläinen yhteiskuntafilosofinen ja politologinen perinne kulkevat erikoisella tavalla kietoutuneena rinnakkain. Myös länsimaisen politologisen ajattelun ja uusien käsittekokonaisuuksien siirtäminen venäläisen yhteiskuntatieteellisen tekstin melko kankeisiin rakenteisiin on muokannut lopputulosta omalla tavallaan. Leimaa-antavin piirre on silti nykyisen venäläisen yhteiskunnallisen muutosprosessin heijastuminen teksteissä selkeinä normatiivisina kannanottoina: yhtäältä tilintekona aiempaan neuvostoliittolaiseen poliittiseen järjestelmään ja toisaalta Venäjälle sopivan demokratiamallin ja siihen johtavien teiden etsintänä.

Aihealueiltaan esillä olevat venäläiset politologian perusoppikirjat ovat varsin kattavia. Ohessa oleva tiivistelmä Pugatshevin toimittaman kaksiosaisen teoksen sisällysluettelosta (liite 1) on edustava muihinkin tässä käsiteltäviin teoksiin nähden. Kirjat ovat perusvireeltään jokseenkin samanhenkisiä, ne rakentuvat pääkohdiltaan samojen kategorioiden varaan, ja niiden ero piilee lähinnä perusteellisuudessa, painotuksissa sekä normatiivisten ja ideologisten sitoumusten selkeydessä. En kuitenkaan aio luoda katsausta teosten koko aihepiiriin enkä ryhtyä niiden laajamittaiseen keskinäiseen vertailuun, vaan hahmottelen kuvaa nyky-venäläisestä politologiasta vain muutaman esimerkinomaisen teeman kautta.

Politologian tutkimuskohde

Mitä tämä uusi venäläinen politologia ensinnäkin on, mitä se tutkii, ja miten se eroaa muista yhteiskuntatieteistä? Löydämme kyseisistä neljästä oppikirjasta neljä jonkin verran erilaista vastausta, joita kaikkia esittelen lyhyesti. Ehkä puutteellisimman ja sekavimman selvityksen politologian tutkimuskohdeesta tarjoaa Borisov (luku 1), joka nostaa politologian sukulaistieteeksi ensinnä filosofian. Filosofia on toiminut tieteiden lähtökohtana, ja tieteiden eriytymisen

jälkeenkin filosofia toimii »näiden tieteiden, politologia mukaan lukien, metodologiana, ja tarjoaa maailmankatsomukselliset perustelut poliittisille ilmiöille ja prosesseille». Poliittinen taloustiede puolestaan tarjoaa vastaavat »taloudelliset perustelut» poliittisille prosesseille ja »sallii nähdä näissä prosesseissa erilaisten yhteiskuntaryhmien taloudellisten intressien realisoitumistaistelun», kun tähän verrattuna itse politologia tarjoaa »tieteelliset perustelut talouspolitiikan suunnittelu- ja toteuttamisperiaatteille, perustelut valtiolliselle taloudellisten prosessien säätelylle». Kohteeltaan ja tutkimusmetodeiltaan lähin sukulaistiede politologialle on kuitenkin valtio-oikeustiede (*gosudarstvenno-pravovaja nauka*; oikeustiede), joka tutkii »poliittisten päätösten suunnittelun ja toteuttamisen oikeudellisia mekanismeja». Myös poliittinen sosiologia, joka analysoi »yhteiskunnan sosiaalista rakennetta» sekä »yksilöiden, erilaisten sosiaaliryhmien ja julkisen mielipiteen tietoisuutta, intressejä ja käyttäytymismotiiveja», »näiden vaikutusta poliittisiin suhteisiin» sekä »poliittisen vallan yhteiskunnallista luonnetta», on lähellä politologiaa. Lisäksi sosiaalipsykologia sivuaa ja auttaa politologiaa »otamalla huomioon poliittisten tilanteiden analyysin yhteydessä massojen psykologisen suuntautumisen sekä kiinnittämällä huomiota yksittäisten henkilöiden ja yhteiskuntaryhmien tekojen motiiveihin». Näiden ohella vielä poliittinen historia voi toimia politologian apuvälineenä siinä mielessä, että politologian teoreettiset johtopäätökset voidaan todentaa historialla; historian kokemuksen huomioimisella voidaan välttää »tuhoisat seuraukset».

Kun Borisov näin on määritellyt politologian sukulaistieteiden tehtäviä, hän siirtyy politiikan määrittelyyn, joka jää varsin löyhäksi. Poliitiikan »tärkein kysymys on poliittisen vallan anastaminen, säilyttäminen ja käyttäminen». Edelleen, »politiikka on talouden keskitetty ilmaisu. Se tarkoittaa, että politiikka, olosuhteista riippuen, ilmaisee tämän taikka tuon yhteiskuntakerroksen tai koko yhteiskunnan etuja». Itse politologian tutkimuskohdeiden yksityiskohtaisempi tarkennus jää lopulta varsinaisesti antamatta. Borisov toteaa ainoastaan, että vaikka politiikka ulottuu monille yhteiskunnan alueille, »politologian kurssilla tarkastellaan niitä politiikan kysymyksiä, jotka koskevat vain

poliittista aluetta, pitäen sisällään ihmisten poliittisen elämän ja toiminnan, heidän yhdistyksensä, järjestönsä ja valtionsa sekä heidän keskinäissuhteensa».

Gadzhiev omassa esityksessään (luku I) ei ole paljon selkeämpi. Hän esittää, että politologia liittyy tiiviisti sosiologiaan, filosofiaan ja »muihin humanistisiin tieteisiin», eikä politologian rajoja tieteenalana ole siksi pystytty tarkasti määrittelemään. Hän kuitenkin yrittää piirtää näitä rajoja Borisovin tavoin jättämällä politologian ulkopuolelle joitakin sukulaistieteitä. Ensin Gadzhiev tekee rajanvetoa poliittisen sosiologian ja politologian välille. Poliittinen sosiologia lähtee yhteiskunnasta itsestään, tarkastelee niitä sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat valtioon ja muihin muodollisiin instituutioihin, kun politologia asettaa tehtävän toisin päin, tarkastelee valtion vaikutusta yhteiskuntaan. Tämän jälkeen Gadzhiev tarkastelee erikseen poliittista filosofiaa, joka analysoi politiikan filosofisia perusteita, poliittista psykologiaa, joka tutkii poliittista käyttäytymistä, ja vielä poliittista antropologiaa, joka tarkastelee poliittisen käyttäytymisen ja laajempien kulttuuritekijöiden keskinäistä suhdetta. Kaikki nämä jäävät varsinaisen politologian ulkopuolelle. Toisessa kohdassa Gadzhiev kuitenkin määrittelee politologian tutkimusongelman jakamalla sen karkeasti kolmeen osaan, joihin sisältyy elementtejä äsken mainituista sivu- tai sukulaistieteistä: 1) politiikan yhteiskuntafilosofiset ja aateteoreettiset perustat, 2) poliittiset järjestelmät ja poliittiset kulttuurit, 3) sekä poliittiset instituutiot, poliittinen prosessi, poliittinen käyttäytyminen ja niin edelleen. Lisäksi, Gadzhievin mukaan, politologinen tutkimus lähestyessään mainittuja ongelmia pitää sisällään kolme aspektia, historiallisen, empiirisen ja teoreettisen. Politologia tutkii mainittuja tutkimusongelmia kuitenkin ennen kaikkea niiden ajan-kohtaisessa, nykyisessä muodossaan.

Gontsharov ja Goptareva (johdantoluku) ovat yksiselitteisempiä mutta jättävät samalla määrittelynsä varsin abstraktille ja yleiselle tasolle. He jakavat yhteiskunnan kolmeen aihealueeseen, minkä perusteella he pyrkivät politologian tutkimuskohteen rajaamiseen. Ensimmäinen alue on materiaalisten hyödykkeiden ja palveluiden tuottaminen sekä tavaravaihto. Tämä on talouden alue, jonka »organisoi-
vien raken-

teiden johtava tyyppi on yritys». Taloustieteen tutkimuskohteet sijoittuvat tälle aihealueelle. Toinen alue on »yhteiskunnallisten suhteiden järjestelmä, joka liittyy käsitteeseen yhteiskuntajärjestys». Yhteiskuntajärjestys viittaa ihmisten yhteistoimintaan, ja kaikkein tärkeimmät instituutiot, »jotka määrittelevät sosiaalista yhteistoimintaa, ovat perhe ja suku, kirkko, koulutusjärjestelmä, tieteellis-kulttuuriset järjestöt jne». Näiden »instituutioiden toiminnan prosesseissa» kehitty monimutkainen kulttuurisymbolien sekä yhteiskunnallisten ja poliittisten arvojen järjestelmä eli »yhteiskunnallisesti merkittävän käyttäytymisen kulttuuriset normit». Tätä yhteiskunnan aihealuetta tutkivat sosiologiasta lähtöisin olevat tieteet. Kolmas alue on »erityinen sosiaalisen yhteistoiminnan haara, joka syntyy poliittisen vallan instituuttien ympärille». Tässä huomion keskipisteenä on »tietyn yhteiskuntajärjestyksen muotoutumisen ja säilyttämisen ongelma» ja sen »johtava organisoiva rakenne on valtio». Juuri tämän aihealueen tieteellinen tutkiminen on politologian tehtävä.

Pugatshevin toimittamassa teoksessa kysymystä politologian rajoista ja sen tutkimuskoh-
teista ei edes pyritä määrittelemään yksiselitteisesti. Sen sijaan kirjoittajat tarjoavat – länsimaisesta tutkimuskirjallisuudesta tekemäänsä luokitteluun vedoten – kolme erilaista tapaa nähdä politologia. Ensimmäinen tapa on tarkastella politologiaa yhtenä useista politiikkatieteistä. Politologian tutkimuskohde ei tässä ahtaassa määritelmässä kata »koko poliittista problematiikkaa», vaan se jättää ensi sijassa tilaa poliittiselle sosiologialle. Lisäksi politiikkatieteissä erottuvat »poliittinen antropologia, poliittinen filosofia, poliittinen maantiede, poliittinen psykologia, poliittinen biologia jne». Politologiaa ei erota näistä muista tieteistä eri tutkimuskohde vaan erilaiset perustavat »intressit», eritoten politologian kiinnostus »politiikan institutionaaliin aspekteihin», sekä myös »analyysin metodit». Toinen tapa tarkastella politologiaa, kirjoittajat esittävät, on kuitenkin samaistaa politologia ja poliittinen sosiologia. Tämä lähestymistapa sallii tarkastella politiikan aluetta suurempana kokonaisuutena, ja näin voidaan »välttää poliittisen tiedon fragmentoituminen». Mutta tämä lähestymistapa ei ratkaise sitä, miten suhtautua edellä mainittuihin

muihin, »ei-sosiologisiin politiikkatieteisiin». Kolmas tapa onkin nähdä politologia integroivana, kaikkien politiikkaan liittyvien tieteiden yleistieteenä ja -nimikkeenä. Politologia on tällöin tiede »politiikasta sekä yhteiskunnan ja ihmisen keskinäisyydestä».

Yllä kuvatut venäläisen politologian määritelmät ovat kaikki eroistaan huolimatta yhteneväisiä siinä suhteessa, että ne kohdistavat huomion nimenomaan valtioiden ja yhteiskuntien sisäiseen politiikkaan sekä yksilöiden ja yhteiskunnan suhteisiin. Valtiosuvereniteetti on ikään kuin sisäänrakennettu määritelmiin. Ylipäätään valtioiden ulkopoliitikka, valtioiden keskinäisyydet ja kansainväliset suhteet laajemmin, transnationaaliset suhteet, globaalit hallintajärjestelmät ja niin edelleen eivät nouse määritelmässä esille. Borisovin ja Pugatshevin teoksissa tosin käsitellään luvun verran kansainvälisiä suhteita, mutta nämä osuudet ovat muihin lukuihin verrattuna selkeästi vain pinnallisia lisäyksiä. Mikäli vertailukohtana käytetään useimpia Suomessakin käytettyjä politologian perusoppikirjoja, tätä piirrettä ei voi kuitenkaan pitää erityisesti venäläiselle politologialle leimaa-antavana.

Poliittinen modernisaatio

Neuvostoliitossa yhteiskuntatieteilijöiden ja historioitsijoiden johtotähtenä maailmanhistoriallisen ja yhteiskunnallisen kehityksen analysoinnissa toimi historiallinen materialismi. Voidaan ehkä sanoa, että venäläisessä poliittisessa ajattelussa historiallisen materialismin tyhjäksi jättämän paikan on monilta osin korvannut länsimaisesta politologiasta ja yhteiskuntafilosofiasta omaksuttu poliittisen modernisaation käsite. Erityisesti Gontsharov ja Goptareva (luku II, kappale 3) johdattelevat lukijan tämän teeman kautta historian ymmärtämiseen. Rajoitun heidän poliittisen modernisaation käsitteensä esittelemiseen.

Kirjoittajien käsitys historian suunnasta on perusteiltaan kehitysoptimistinen. Toisaalta se rajoittuu moderniin, ulottumatta jälkimodernin maailman ja yhteiskunnan tarkasteluun. He aloittavat toteamalla, että runsas kaksisataa vuotta sitten eräissä Länsi-Euroopan maissa sekä Pohjois-Amerikassa alkoi yhteiskunnallinen muutosprosessi, joka nykypäivään mennessä

on kaikilla maailman alueilla perin juurin muuttanut traditionaalisen yhteiskunnallisen ja poliittisen elämäntavan. Tämä yhteiskunnan modernisoitumisprosessi voidaan jakaa erilaisiin perustekijöihin. Ensimmäinen niistä on rakenteellinen eli yhteydessä nykyisten yhteiskunnallis-taloudellisten, poliittisten ja muiden instituutioiden muotoutumiseen. Osalla näistä instituutioista oli esi-modernissa yhteiskunnassa juurensa, osalla ei. Kaikkein tärkeimmät ja laaja-alaisimmat instituutiot ovat yhteiskunnallis-taloudellisia. Nykyisen yhteiskunnan ulkomuodon kannalta olennaisimpia näistä institutionaalisista muutoksista ovat teollistuminen, nykyaikaisen markkinatalouden kehittyminen, urbanisaatio, lukutaidon leviäminen, ammattirakenteen muuttuminen ja kvalifioitujen ammattien lisääntyminen, keski- ja hallintoluokan kehittyminen, yleensä sosiaalisen kerrostuneisuuden muutokset sekä sosiaalisen mobilisaation intensiivisyyden ja laaja-alaisuuden kasvu. Tuloksena näistä muutoksista läntisissä yhteiskunnissa on seurannut olennainen, joskin asteittainen »yhteiskuntataloudellisen elintason kasvu»: absoluuttisen köyhyyden määrä laskee, mukavuusstandardit nousevat, kulutustaso kasvaa, koulutuksen laatu nousee ja niin edelleen.

Näiden »rakenteellisten muutosten» esittelemisen jälkeen kirjoittajat nostavat esille kansalaisuuden käsitteen ja kansalaisen oikeuksien muutokset. Kansalaisuuden periaate, jonka juuret tosin ovat jo antiikin kaupunkivaltioissa, on nykyaikana johtanut valtion jokaisen täysi-ikäisen jäsenen oikeuteen osallistua valtion hallintaan. Kansalaisoikeudet ja kansalaisten tasiarvo ennen kaikkea lain edessä »ovat avain nykyaikaiseen maailmaan». Etenkin viimeisten sadan vuoden poliittinen historia voitaisiin kirjoittaa »kansalaisten poliittisten oikeuksien asteittaisen laajentumisen historiana». Tämä on puolestaan johtanut poliittisen osallistumisen rakenteiden muotoutumiseen. »Laaja poliittinen osallistuminen kansalaisuuden periaatteen universaalien soveltamisen pohjalta on ehkäpä poliittisen modernisaation kaikkein luonteenomaisin piirre». Poliittisen osallistumisen rakenteisiin liittyy tämän osallistumisen organisoituminen (puolueet ym.), poliittisten ideologioiden »kristallisoituminen» sekä valtio- ja paikallishallinnon orientoituminen nykyaikaisen osallistumisen muotoihin.

Instituutiot eivät voi kuitenkaan toimia itsensä, ilman ihmistä, ja siksi poliittisen modernisoitumisen tärkeä tekijä on sellaisten kulttuuristen käyttäytymismallien muotoutuminen, jotka ilmenevät käsitteessä »nykyaikainen ihminen». Tällaisesta ihmisestä Gontsharov ja Goptareva tarjoavat seuraavanlaisen kuvan: »Nykyiset kansakunnat tarvitsevat kansalaisia, jotka osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnan asioihin, käyttävät oikeuksiaan ja täyttävät velvollisuutensa kansakunnan jäseninä – eivät sukujen tai välittömän lähipiirin jäseninä. Nykyiset instituutiot tarvitsevat ihmisiä, jotka toiminnassaan ovat kykeneviä pitäytymään tehdyissä ohjelmissa, noudattamaan yleisiä sääntöjä, arvioimaan objektiivisten todisteiden perusteella, alistumaan arvovallalle, joka ei perustu traditionaalisille tai uskonnollisille sanktioille, vaan todelliselle kompetenssille.»

Poliittinen ja yhteiskunnallinen modernisaatio tarvitsee kuitenkin sosiaalisia instituutioita, jotka toimivat »modernisaation kouluina». Näiden instituutioiden avulla traditionaalisen kulttuurin ihmiset »sulkeutuvat intensiiviseen adaptaatioprosessiin nykyaikaisen yhteiskunnan ehtoilla ja vaatimuksilla». Tehokkain keino tai kanava on »muodollinen koulutusjärjestelmä», joka ei traditionaalisen koulutuksen tavoin suuntaa yksilöä perheeseen, paikallisiin, etnisiin taikka muihin vastaaviin yhteisöihin, vaan kouluttaa kansalaisen, joka on kykeneväinen »tehokkaasti toimimaan laajoissa taloudellisissa ja poliittisissa organisaatioissa, orientoitumaan monimutkaisiin sosiaalisten kerrostumien rakenteisiin, mobilisoitumaan, orientoitumaan ammatillisiin ja muihin yhteiskunnallisiin rooleihin jne.» Toisena vastaavana modernisaation kouluna toimivat nykyaikaiset industrialisointuneet yritykset, kolmantena elämä nykyaikaisessa urbaanissa kaupungissa.

Tämä modernisoituminen ei välttämättä saa demokratian muotoja. »On kuitenkin huomautettava», Gontsharov ja Goptareva kirjoittavat, »että modernisaation demokraattinen muoto on kaikkein adekvaatein tämääntyyppisen historiallisen evoluution muoto. Demokraattiset poliittiset instituutiot ja demokraattinen kansalaiskulttuuri ovat kaikkein tehokkaimpia adaptaatiokeinoja nykyaikaisen yhteiskunnan sosiokulttuurisessa kontekstissa». Demokratiaa »universaalimpi attribuutti nyky maailman mo-

dernisaatioprosessille» on kuitenkin laaja »yhteiskunnallinen ja poliittinen mobilisaatio». Läntisissä maissa tämä mobilisaatio on ollut tulosta »luonnollisesta prosessista», mutta muissa maissa poliittinen eliitti on määrätietoisesti johtanut prosessia. Modernisaatioprosessi ei kuitenkaan ole lineaarinen ja täysin universaalinen, kuten jotkut teoriat esittävät, vaan Gontsharov ja Goptareva tähdentävät sen olevan epälineaarinen ja eri teitä eri olosuhteissa noudattava. »Modernisaation sovellutusta määräytyissä sosiokulttuurisissa olosuhteissa ei voi pitää valmiina historiallisen toiminnan ohjelmaksi», vaan sillä on eri kulttuureissa eri lähteet ja eri ilmenemismuodot.

Venäjän suhteen tämä on erityisen selvää. Lineaarinen ja universaali modernisaatiomalli ei sovi Venäjälle, läntinen malli ei ole sovellettavissa sellaisenaan Venäjälle, joka sijoittuu länsimaisen sivilisaation rajan ulkopuolelle. Eurooppalaisen modernisaation paine tosin on aina heijastunut Venäjään – sen kulttuurisessa ja taloudellisessa muodossa, ja ennen kaikkea teollistumisena, teollistumisen ekspansiona. Kun Venäjä, jolle tämä malli ei sopinut, kuitenkin lähti eurooppalaisen modernisoitumisen tielle, sitä ei pystytty hallitsemaan, ja se johti poliittiseen epävakautteen ja yhteiskunnalliseen legitimaatiokriisiin. Näissä olosuhteissa reformaattorit eivät pystyneet hallitsemaan tilannetta ja tilalle tuli bolshevistinen totalitarismi. Venäläisen kommunismin voi kuitenkin nähdä venäläisenä sovellutuksena modernisaatiosta, vastauksena »modernisaation kutsuun». Mutta kommunismi ei onnistunut sovittamaan yhteen »nykyajan voimien painetta» ja »harmonista yhteiskunnallista järjestelmää», ja niinpä modernisaatioprosessi epäonnistui. Modernisaatiota tapahtui, mutta olenaisilta osiltaan se on edelleen »lykkäantynyt» taikka »myöhästynyt». Siksi jälki-kommunistisen Venäjän kohdalla on palattava modernisaation ongelman juurille ja valittava modernisaatiolle otollinen poliittinen järjestelmä.

Totalitarismi ja autoritarismi

Neuvostoliiton malli tulkitaan kaikissa esillä olevissa teoksissa yksiselitteisesti totalitarismiksi (päinvastoin kuin esimerkiksi 1960-luvun jälkeisessä sovjetologisessa tutkimuksessa, jos-

sa perinteinen totalitarismimalli jäi syrjään ja erilaiset byrokraattis-korporatiiviset ja pluralistiset mallit saivat kasvavaa jalansijaa). Teosten normatiivisena tavoitteena puolestaan on »demokratia», ja kysymys on vain siitä, missä muodossa demokratia voi toteutua ja miten siihen päästään. Luon tarkemman silmäyksen Pugatshevin toimittaman, Moskovan valtiollisen yliopiston nimissä julkaistun teoksen versioon kyseisestä teemasta (osa II, luvut 15 ja 16). Siinä perustellaan teoreettisilla ja tieteellisiksi muotoilluilla argumenteilla eräänlaisen korporatiivis-sosiaalidemokraattisen yhteiskuntamallin paremmuus muihin nähden. Samalla hahmotellaan – osittain ääneen lausumatta ja nimenomaisesti Venäjään viittaamatta – totalitarismin vapautuneen valtion tie tähän järjestelmään ikään kuin autoritarismin välivaiheen kautta. Esittelen ensin kirjoittajien näemyksen totalitäärisestä ja autoritäärisestä yhteiskuntamallista.

Totalitarismi määritellään, kirjoittajat sanovat, usein poliittiseksi regiimiksi, hallintajärjestelmäksi, joka harjoittaa laaja-alaista kontrollia kansalaisiin nähden ja nojautuu systemaattiseen väkivallan käyttöön taikka sillä uhkaamiseen. Tällainen määritelmä ilmaisee totalitarismin tärkeimmät piirteet mutta ei ole riittävä. Totalitarismi ei ole pelkästään poliittinen hallintajärjestelmä, vaan se tunkeutuu yhteiskunnan kaikkiin osa-alueisiin, mukaan luettuna yksilöiden mentaliteetti, kulttuuri, sosiaaliset ja taloudelliset rakenteet. Peruspiirteinä on koko yhteiskunnallisen elämän ideologisoituminen.

Kirjoittajat aloittavat tarkastelemalla totalitääristen ideoiden ja aatteiden kehitystä aina viidenneltä vuosisadalta eKr. alkaen mutta huomauttavat, että vaikka totalitarismin käsite ja aate syntyivät varhain, itse totalitarismi määritynlaisena poliittisena järjestelmänä realisoitui vasta 1900-luvulla. Tämä johtuu siitä, että totalitarismin syntyminen edellyttää tiettyjä yleisiä »perusehtoja», ennen kaikkea yhteiskunnan teollistumista ja tieteen kehittymistä, mikä vasta mahdollistaa vahvan ja kaikkialle ulottuvan valtiokoneiston luomisen. Vastaavasti vain teollistuminen, kirjoittajat toteavat aiempaan nähden hieman epäjohtonmukaisesti, voi toimia totalitarismille ominaisen kollektiivis-mekaniikan maailmankuvan pohjana. Lisäksi to-

talitarismin toteutuminen edellyttää väestön psykologista ja yhteiskunnallista tyytymättömyyttä, joka seuraa teollistumisen mukanaan tuomasta traditionaalisen elämäntavan murene- misesta ja taloudellisista kriiseistä.

Totalitarismin erittelyssä kirjoittajat käyvät lävitse erilaisia tulkintoja totalitarismin »perimmäisistä lähteistä». Vedoten muun muassa saksalaiseen eksistentiaalistifilosofiin Jaspersiin kirjoittajat nostavat näistä tulkinnoista ensimmäiseksi esille kollektivismiin. »Totalitäärisen järjestelmän logiikka» pyrkii kollektiivisiin päämääriin, jotka realisoidaan yhteiskunnallisen ja taloudellisen suunnittelun avulla. Tämä yhtenäinen, monimutkainen »valtiokone» ei salli »kansalaismuttereiden» yksilöllistä vapautta, sillä se uhkaa kokonaisuutta. Totalitarismin periaatteena on, että suuren päämäärään saavuttamiseksi, yhteisen hyvän vuoksi, on oikeutettua käyttää mitä hyvänsä keinoja. Toisena totalitarismin lähteenä, nojautuen nyt venäläiseen emigranttifilosofiin Berdjajeviin, kirjoittajat esittävät »utopian politisoitumisen». Utopiat ovat ideaalimuotoja, väistämättä »eheyden» leimaamia ja eheydessään aina samalla totalitäärisiä, sillä ne ovat suljettuja, lopullisia teoreettisia järjestelmiä, jotka eivät jätä sijaa epäharmonialle, ristiriitaisuuksille, todentamiselle. Lisäksi ideaalimuodon sijasta utopiat väistämättä toteutuvat turmeltuneessa ja vääristyneessä muodossaan. Kolmantena totalitarismin lähteenä kirjoittajat – tällä kertaa tukeutuen totalitarismin kaunokirjallisiin arvostelijoihin, Huxleyhin ja Zamjatiniiin – ilmoittavat totuuden monopolisoinnin. Totuuteen vedoten totalitarismin kannattajat voivat oikeuttaa toimensa ja nähdä kaikki muut ideat väärinä ja harhaoppisina.

Juuri suhtautumisessaan yksilölliseen ajatteluun, kielteisessä asenteessaan henkiseen pluralismiin, vaatimuksessaan »matemaattisen virheettömästä yhteisestä onnesta» alkaa kuitenkin totalitarismin tuho. Kirjoittajat päätyvät erikoiseen yhdistelmään totalitarismin tuomitsemista nimenomaan jälkimmäisessä, totuuden monopolisointi -mielessä ja samanaikaiseen totalitarististen ideoiden pluralistiseen hyväksyntään ensimmäisessä, totalitarismin kollektivistisessä mielessä: »Vaatimus absoluuttisen totuuden monopoliiin, kärsimättömyys kaikenlais- ta toisinajattelua kohtaan saa lopulta aikaan to-

totalitarismin perikadon, sen täydellisen repeämän rationalismin kanssa, vaikka itse totalitääriäinen ajattelu, olkoonkin yksipuolista, kuitenkin ilmentää ihmiselämän kollektiivisia muotoja, objektiivisia yhteiskunnallisia integraatio- prosesseja, sosiaalisten organisaatioiden monimutkaistumistendenssiä, valtion säätelyroolia, ja sillä on täysi oikeus olemassaoloon.»

Edellinen lainaus, joka ehkä saattaa oudokuttaa, tulee ymmärrettävämmäksi mennessämme eteenpäin. Toinen yhteiskuntamalli on autoritarismi, ja sillä on seuraavat kuusi peruspiirrettä. Ensinnäkin vallanpitäjä on yksi henkilö taikka kapea ryhmä henkilöitä. Toiseksi valta on rajaton ja kontrolloimaton, vaikka lait voivatkin olla tällaisen vallan nimellisenä perustana. Kolmanneksi valta tukeutuu avoimeen voimaan eikä peittele sitä. Tässä se saattaa myös hakea suosiota joistakin kansankerroksista. Neljänneksi autoritarismin olosuhteissakin saattaa esiintyä puolueita, ammatti- ja muita järjestöjä, mutta niiden toiminta on tiukasti kontrolloitua. Viidenneksi autoritarismi ei kuitenkaan pyri yhteiskunnan totaaliseen kontrolliin, kuten totalitarismi, vaan se sekaantuu vain osittain ei-poliittisen toiminnan alueisiin, kuten esimerkiksi talouteen. Autoritarismi ei pyri markkinoiden itsesäätelyperiaatteen murtamiseen. Kuudenneksi autoritäärisessä yhteiskunnassa poliittinen rekrytointi tapahtuu ylhäältä käsin, ei vaaleilla. Yhteenvetona kirjoittajat toteavat, että totalitarismista poiketen autoritarismi »säilyttää yksilöiden ja yhteiskunnan autonomian ei-poliittisilla alueilla». Tällainen järjestelmä on kirjoittajien mukaan kasvattanut suosiotaan erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla kommunistisen totalitarismin romahdettua. »Näissä olosuhteissa demokratiaan orientoitua vahva autoritääriäinen valta saattaa osoittautua kaikkein tehokkaimmaksi välineeksi totalitarismin rakenteiden lopulliseen murtamiseen, anarkian ja kaoottisten prosessien estämiseen, radikaalien taloudellisten reformien toteuttamiseen, asteittaiseen demokraattisten instituutioiden toimintakyvyn luomiseen.»

Demokratia

Totalitarismin ja autoritarismin jälkeen kirjoittajat siirtyvät demokratiaan. Tämä yhteiskuntamalli on moniulotteinen ja moni-ilmeinen,

yhtä mallia ja yksiä kriteereitä ei ole. Kirjoittajat tarjoavat useita luokittelutapoja mutta nostavat selkeimmin esille kolmijakoisen demokratiateorioiden luokittelun: kollektiivinen (totalitääriäinen), individuaalinen (liberaalinen) ja pluralistinen (ryhmäteoreettinen). Normatiivisena perusjuonena on tuomita kaksi ensimmäistä edetessä kohti viimeistä mallia. Kollektiivinen demokratiakonsepti tulee hyvin lähelle varsinaista totalitarismia. Sen erilaisia malleja on useita, mutta yhteisinä leimallisina piirteinä kaikissa ovat seuraavat: yksilön autonomian kieltäminen, yksilön tarkasteleminen osana yhtenäistä kansaa tai kansallista kokonaisuutta, kansan taikka jonkin muun »yhteistä tahtoa» ilmaisevan yhteiskunnallisen subjektin ensisijaisuus, kaikkien yksilöiden käyttäytymistä säätlevän päätöksenteon ylivalta, kansan yhtenäisen ja homogeenisen koostumus estämässä yksilön ja valtion välistä konfliktia, enemmistön vallan absoluuttisuus. Kirjoittajat toteavat kuitenkin, että kollektiivinen demokratia on osoittanut oman mahdottomuutensa, sillä sen sovellutukset vievät väistämättä puhtaaseen totalitarismiin, yksilönvapauden tukahduttamiseen ja massaterroriin. »On osoittautunut, että kansanvalta tai edes enemmistönvalta ei voi olla todellista ilman yksilönvapauden ja muiden perustavien yksilönoikeuksien takaamista vallan ensisijaisen lähteen ominaisuudessa.» Kansanvalta on osoittautunut aina myyiksi, pelkäksi yksittäisen henkilön taikka ryhmän tahdon ilmaukseksi.

Liberaalit demokratiateoriat päinvastoin kuin kollektiiviset tekevät eron yksilön ja toisaalta valtion ja yhteiskunnan välillä. Näiden teorioiden luonteenomaiset piirteet ovat seuraavat. Ensinnäkin yksilö tunnustetaan ensisijaiseksi ja viime kädessä tärkeimmäksi vallan lähteeksi; yksilön oikeudet priorisoivat valtion oikeuksia. Toiseksi yksilön vapaus ymmärretään pääasiassa negatiivisella tavalla, so. rajoitteiden ja ulkopuolisen sekaantumisen puuttumisena, enemmistövallan rajoittamisena vähemmistöön nähden, yksilöiden ja ryhmien autonomian turvaamisena. Kolmanneksi valtion kompetenssi ja toiminta-alue rajoitetaan pääasiassa yhteiskuntajärjestyksen ja kansalaisten turvallisuuden ylläpitämiseen, valtion ei sallita sekaantua kansalaisyhteiskunnan asioihin, ja markkinoiden itsesäätelyn periaate on prioriteetti. Neljänneksi

liberaaleissa demokratiateorioissa edellytetään vallanjakoa, pidäkkeiden ja vastapainojen luomista kansalaisten kontrollin mahdollistamiseksi valtioon nähden. Tultuaan tähän asti kirjoittajat kuitenkin tuomitsevat liberaalin mallin sillä perusteella, että se johtaa sosiaaliseen epätasa-arvoon ja yhteiskunnallisiin konflikteihin, se ei tyydytä väestön enemmistöä ja asettaa lopulta itse demokratian kyseenalaiseksi. Lisäksi, päinvastoin kuin liberaali malli edellyttäisi, »taloudellinen ja sosiaalinen kehitys vaatii valtiosäätelyn laajentamista, aktiivisen investointi-, vero- ja talouspolitiikan harjoittamista». Liberaalin mallin vika piilee lopulta siinä, että »poikkeuksellinen paino yksilölle, hänen vapaudelleen, ei salli nähdä reaalisen poliittisen elämän tärkeintä subjekta, ryhmää».

Näin kirjoittajat päätyvät pluralistiseen yhteiskuntamalliin, joka on ikään kuin kahden edellisen välimuoto. »Nimenomaan ryhmässä ja lisäksi ryhmien välisissä suhteissa muotoutuvat intressit, arvo-orientaatiot ja yksilön poliittiset motiivit. Ryhmän avulla yksilö saa mahdollisuuden poliittiseen ilmaisuun ja etujensa puolustamiseen.» Pluralistinen malli ilmentää kirjoittajien mukaan seuraavia yhdeksää peruspiirrettä. Ensinnäkin intressiryhmät nähdään demokraattisen poliittisen järjestelmän keskeisinä elementteinä ja yksilö vasta toissijaisena. Toiseksi ryhmien välinen kilpailu ja tasapaino muodostavat demokraattisen vallan perustan ja dynamiikan. Kolmanneksi institutionaalisella alueella tulee vallita pidäkkeiden ja vastapainojen järjestelmä. Neljänneksi yksilöiden ja ryhmien »järkevä egoismi» eduntavoittelussa lailistetaan. Viidenneksi valtion roolia laajennetaan huomattavasti ja valtion tulee toimia eräänlaisena välittäjänä ja eri intressien tasapainottajana. Kuudenneksi vallan ja poliittisen eliitin tulee olla hajaantunutta, ei keskitettyä. Seitsemänneksi tämän pluralistisen poliittisen eliitin tulee toimia massojen tärkeimpänä »opastajana» politiikkaan. Kahdeksanneksi poliittisen kulttuurin tulee rakentua sivistyneille ja kivuttomille konfliktinratkaisutavoille. Lopuksi valtion tulee tukea yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti heikkoja ja pyrkiä vahvistamaan yhteiskunnallista tasa-arvoa.

Kirjoittajat päättävät demokratiuosuutensa lausumalla seuraavasti: »[...N]iille kansoille, jotka ovat valmiita yksilölliseen vapauteen ja

vastuuseen, demokratia todellakin luo parhaat mahdollisuudet yksilölliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen, humanististen arvojen toteuttamiseen: vapaus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, yhteiskunnallinen luomistyö.» Tätä ennen he kuitenkin mainitsevat, että »demokratia on soveltumaton äärimmäisiin tilanteisiin – sotatilanteisiin, jyrkkiin kriiseihin jne. Siirtyminen siihen vaatii asteittaisuutta, pitkää ylimenovaihetta».

Kansalaisyhteiskunta

Päätän katsaukseni kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen. Termi (*grazhdanskoje obshchestvo*) on venäjän kielessä uusi. Silti se on jo vakiinnuttanut paikkansa 1990-luvun venäläisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja niinpä kaikki tässä käsiteltävät politologian oppikirjat omistavat käsitteelle huomiota. Kansalaisyhteiskunta rajoitetaan itsestään selvästi ja pohjimatta valtion, yhteiskunnan tai kansakunnan sisäiseksi ilmiöksi. Valtioiden rajat ylittävää kansalaistason toimintaa ei tuoda esille. Voidaan ehkä yleistäen tiivistää, että venäläisessä jälki-kommunistisessa diskurssissa käsite kansalaisyhteiskunta edustaa lähinnä oikeusvaltion peruselementtiä, yksilönvapautta totalitarismin vastakohtana, ja siihen liitetään usein myös vaatimus markkinataloudesta. Neuvostoliitossa ei tämän määritelmän mukaan ollut kansalaisyhteiskuntaa. Borisov omassa kansalaisyhteiskuntaesityksessään (luku 8) tosin huomauttaa: »Myös totalitäärisen hallinnon olosuhteissa saattaa esiintyä ja esiintyy joitakin kansalaisyhteiskunnan elementtejä (perhe, työyhteisö, yhteiskunnalliset järjestöt jne.) mutta niiden välttämättömien ehtojen puuttuminen, jotka turvaisivat näiden elementtien riippumattomuuden poliittisesta vallasta, niiden oikeuden itsehallintoon ja itsenäiseen toimintaan, eivät salli pitää yhteiskuntaa kansalaisyhteiskuntana.»

Perusteellisimmin käsitettä purkaa auki Gadzhiev (luku III, kappaleet 1 ja 2), ja tyydyn esittelemään tarkemmin ainoastaan hänen näkemyksensä. Gadzhiev aloittaa vasta-argumentin esittämisellä: itse idea valtiosta riippumattomasta kansalaisyhteiskunnasta toteutui ainoastaan kapitalismin varhaisessa, »liberaalissa» vaiheessa. Nykyaikana valtio sekaantuu kaikkien perustavien taloudellisten ja sosiaalis-

ten kysymysten ratkaisuun. Gadzhiev ei kuitenkaan itse allekirjoita tätä väitettä, ja nähdäkseni hän implisiittisesti omaksuu ajatuksen individualismin, yksilöllisyyden kasvun kautta tapahtuvasta yhteiskunnan muutoksesta ja kehityksestä maailmanhistoriassa. Tähän liittyy samalla puoliksi lausumattomana näkemys »politiikasta» jonain yksilöllisyydelle ja ihmisen henkiseen elämälle vieraana ilmiönä.

Gadzhiev aloittaa kansalaisyhteiskunnan käsitteen historian esittelyn Aristoteleen poliskäsitteestä mutta määrittelee varhaisen antiikin ja keskiaikaisen feodaaliyhteiskunnan sellaisiksi järjestelmiksi, joissa kansalaisyhteiskunta ja poliittinen valtio olivat reaalisesti sama asia ja käsitteinä synonyymejä. Yksilöillä ei ollut omaa, valtiosta erottuvaa henkilökohtaista elämänalaa, ei ollut olemassa yksilön oikeuksia, jotka olisivat vetäneet rajan valtion oikeuksiin nähden. Vasta uuden ajan myötä kehittyi ajatus yksilön ja valtion erosta, yksilöstä yhteiskunnan vapaana, valtiosta riippumattomana jäsenenä. Gadzhiev etenee hieman sekavassa esityksessään valistusajan ajattelijoiden Hegeliin, Marxiin ja Engelsiin kansalaisyhteiskunnan ja valtion keskinäissuhdetta kuvatessaan mutta päätyy ottamaan pohjaksi liberaali-demokraattisen käsityksen, jossa kansalaisyhteiskunnan perustana on ajatus talouden ja politiikan erottamisesta ja yksityisomaisuuden olennaisesta osuudesta tämän erottamisen mahdollistajana. Talouden ja politiikan erottamisen välttämättömyyden Gadzhiev puolestaan legitimoii sillä, että valtion omistus taikka valtion tiukasti kontrolloima omaisuus väistämättä »politisoituu», koska se johtaa vallan monopoliin. Tämä rajoittaa yksilön vapautta, politiikka tunkeutuu yksilön vapauden alueelle.

Kansalaisyhteiskunnan ja valtion erottavat toisistaan niiden erilaiset funktiot. Kansalaisyhteiskunta takaa ihmisen, yksilön oikeudet, ja valtion on puolestaan taattava kansalaisen oikeudet. Kansalaisyhteiskunta, kirjoittaa Gadzhiev edelleen, turvaa täten yhteiskunnallisen elämän uudistumisen. Yksilöt voivat toteuttaa itseään, omia etujaan ja mahdollisuuksiaan kansalaisyhteiskunnassa erilaisten ryhmien, kuten perheen, suvun, etujärjestöjen tai yhteiskuntakerrosten välityksellä. Vaikka tämä taso liittyy yksilön henkilökohtaiset intressit politiikkaan, useimmat yksilön elämän kannalta

tärkeimmät valinnat ja hetket eivät liity poliittisen elämän piiriin. Totalitarismin todellisuus ja demokratian todellisuus reagoivat tähän täysin eri tavoin. Totalitarismi tähtää yksilöllisen perustan ja autonomian likvidointiin, demokratia pyrkii puolustamaan yksilöllisyyttä. Hieman epäjohdonmukaisesti vedoten jälleen Marxiin Gadzhiev päätyy julistamaan: »Uskonto, moraalitiede, taide ja muut henkiset ilmiöt alkavat elää täydessä voimassaan ja todellisen laadunsa mukaisesti vasta kieltäessään poliittisen luonteensa.»

Lopuksi Gadzhiev tarjoaa pitkähkön, monimutkaisen ja jossain määrin hämärän kansalaisyhteiskunnan määritelmän, joka kuitenkin sisältää varsin mielenkiintoisia aineksia ja on siksi syytä esittää tässä kokonaisuudessaan: »Kansalaisyhteiskunta on sosiaalisen, sosiokulttuurisen ja henkisen alueen elintoimintojen turvaamisen järjestelmä, niiden uudistamisen ja sukupolvelta toiselle välittämisen järjestelmä; se on itsenäisten ja valtiosta riippumattomien yhteiskunnallisten instituutioiden – jotka on synnytetty turvaamaan yksittäisten yksilöiden ja kollektiivien itserealisoitumisen ehdot – järjestelmä; se on yksityisten intressien ja tarpeiden realisoitumisen turvaamisen järjestelmä, olkootpa nuo intressit ja tarpeet yksilöiden taikka kollektiivien. Samalla on kuitenkin muistettava, että kansalaisyhteiskunta ei ole pelkästään jokin määrätty instituutioiden kokonaisuus vaan myös suhteiden järjestelmä. Tässä mielessä se on henkinen ja sosio-kulttuurinen sekä poliittis-kulttuurinen muodostuma. Vastaavasti se ei pidä sisällään ainoastaan instituutioita, jotka toimivat näillä alueilla, vaan myös kaiken näillä alueilla tuotetun tuotteen, sekä materiaalsen että henkisen. Siksi on luonnollista, että kansalaisyhteiskuntaa ei voi olla olemassa ilman kansallisia ja uskonnollisia traditioita, tapoja, myyttejä, symboleita, käyttäytymismalleja, moraalis-eettisiä normeja, arvoja jne. Kansalaisyhteiskuntaan sisältyy sosiaalisten suhteiden järjestelmä, jossa muotoutuvat ja realisoituvat ihmisten taloudelliset, ammatilliset, kulttuuriset, uskonnolliset ja muut edut.»

Lopuksi

Tämän katsauksen pyrkimyksenä on ollut lyhyesti ja esimerkinomaisesti hahmotella kuvaa

siitä, miltä nykyinen venäläinen politiikan tutkimukseen liittyvä keskustelu näyttää uusimpien oppikirjojen valossa. On silti vielä ennenaikaista arvioida, mihin suuntaan keskustelu tästä kehittyi. Venäläinen politologinen keskustelu ja tutkimus eivät luonnollisesti myöskään rajoitu muutamaan oppikirjaan. Varsinainen tutkimus on aikaisempien keskitettyjen mammuttilaitosten sijaan hajaantunut useisiin pienempiin erikoistuneisiin, useimmiten ei-valtiollisella pohjalla toimiviin laitoksiin. Käsikirja »Kuka on kuka venäläisessä politiikkatieteessä» (Spravotshnik 1996a) listaa 114 »yhteiskunnallisten prosessien tutkimukseen erikoistunutta tieteellistutkimuksellista laitosta». Toisen käsikirjan (Spravotshnik 1996b) mukaan politiikan tutkimuksen alalajina »kansainvälisiin suhteisiin ja kansainvälisiin turvallisuuskykyiksiin» erikoistuneita instituutteja ja laitoksia on Venäjällä vajaat kolmekymmentä. Venäläisen perinteen tuntien voisi ennakoida, että ennen pitkää saamme nähtäväksemme teoreettisia rakennelmia, jotka pyrkivät ylittämään pelkän läntisten mallien kopioinnin tai soveltamisen ja selkeämmin haastamaan angloamerikkalaisesta politologiasta kumpuavat teoriat ja lähestymistavat.

LÄHTEET

- Borisov, L. P. (1996): *Politologija: Utshebnoe posobie*. Izdatelstvo Belyje alvy, Moskva.
- Filatova, M. N., A. S. Svetenko (1996): *Politologija: Posobie dlja utshashtshihjsja srednih utshebnyh zavedenij*. Izdatelstvo Literatura i politika, Moskva.
- Gadzhiev, K. S. (1995): *Politiitsheskaja nauka. 2-e izdaniye*. Mezhdunarodnyje otnosheniya, Moskva.
- Gontsharov, D. V., I. B. Goptareva (1996): *Vvedeniye v politiitsheskuju nauku*. Moskovskaja Gosudarstvennaja Juriditsheskaja Akademija, Jurist, Moskva.
- Pugatsheva, V. P. (red.) (1995): *Osnovy polititsheskoj nauki*. Utshebnoe posobie dlja vysshih zavedenij pod redaktsijej professora V.P. Pugatsheva, Tshasti I–II, Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet imeni M.V. Lomonosova, Obshsestvo »Znanie» Rossii, Moskva.
- Spravotshnik. Kto est kto v politiitsheskoj nauke Rossii*. Mysl, Moskva (1996a).
- Spravotshnik. Nautshnyje instituty, issledovatel'skije tsenry i organizatsii Rossii i stran SNG, vedushtshije izutsheniye mezhdunarodnyh otnoshenij i problem mezhdunarodnoj bezopasnosti*. Tsentr polititsheskih i mezhdunarodnyh issledovanij, Agentstvo polititsheskogo konsaltinga »Arktur», Moskva (1996b).

Pugatshev 1995, osa I	osa II
Miksi poliittinen sivistys on välttämätöntä? POLITOLOGIA TIETEENÄ Poliittikatieteen synty Politologian tutkimuskohde Poliittikatieteen metodit Politologisen tieteen luonne ja poliittikatieteen funktio POLIITTISEN AJATTELUN HISTORIA: LÄNTINEN TRADITIO Filosofis-eettinen konsepti: Antiikin Kreikan ja muinaisen Rooman poliittinen ajattelu Uskonnollinen konsepti: keskiajan poliittinen ajattelu Kansalaisyhteiskunnan konsepti: uuden ajan varhaisen vaiheen poliittinen ajattelu Sosiaalinen konsepti: uuden ajan poliittinen ajattelu POLITOLOGIAN PERUSPARADIGMAT Teologinen ja naturalistinen paradigma Sosiaalinen ja rationaalinen-kriittinen paradigma POLITIikka YHTEISKUNNALLISENA ILMIONÄ Poliittikan alkuperä ja luonne Poliittikan ja muiden elämäntilanteiden keskinäissuhteet VALTA Vallan käsite ja rakenne Vallan resurssit, prosessit ja muodot Poliittinen hallinto ja poliittinen legitimitetti IHMINEN JA VALTA Yksilö poliittikan ensisijaisena subjektina ja objektina Ihmisoikeuskonsepti: historia ja nykyaika Ihmisen perusoikeudet ja niiden rooli poliittikan humanisoinnissa SOSIAALISET RYHMÄT POLITIIKAN SUBJEKTEINA Klassiset poliittiset teoriat sosiaalisesta kerrostuneisuudesta Statusasema ja poliittinen käyttäytyminen Sosiaaliset ryhmät ja poliittiset instituutiot POLIITTISET ELIITIT Poliittisen eliitin käsite ja sen klassiset konseptit Nykyiset eliittiteoriat Eliitin sosiaalinen edustuksellisuus ja tuloksellisuus POLIITTINEN JOHTAJUUS Johtajuuden olemus Teoriat johtajuudesta Johtajien typologiat ja funktiot VALTIO Valtio-käsite ja sen olemus Nykyisen valtion rakenne Oikeus-sosiaalinen valtio	INTRESSIRYHMÄT JA POLIITTISET PUOLUEET Intressiryhmät Puolue poliittisena instituutiona Puolueyydyt ja puoluejärjestelmät POLIITTINEN TIETOISUUS Poliittisen tietoisuuden asema ja rooli suhteessa valtaan Poliittinen ideologia Poliittinen psykologia POLIITTINEN KULTTUURI JA POLIITTINEN SOSIALISAATIO Poliittisen kulttuurin olemus ja sisältö Poliittisen sosialisointiin käsite ja peruspiirteet POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ Behavioralismin, systeemi- ja strukturaalis-funktionaalisten metodien merkitys poliittisen järjestelmän teorianmuodostuksessa Poliittisen järjestelmän rakenne ja funktiot Poliittisten järjestelmien luokittelu TOTALITARISMI JA AUTORITARISMI Totalitarismin käsite ja aatteelliset lähteet Totalitarismin syntyolosuhteet Totalitaarisen järjestyksen piirteet ja muunnokset Autoritäärisen poliittisen järjestelmän erityispiirteet DEMOKRATIA: TEORIA JA TODELLISUUS Demokratian käsite Yksilö, ryhmä ja kansa demokratia-konseptissa Vallan toteutuminen Demokratian riittävyys ja puutteet POLIITTINEN PROSESSI Poliittisen prosessin olemus Poliittinen osallistuminen Hallinnollisten päätösten teko ja toteutuminen Poliittisen prosessin typologia POLIITTINEN KEHITYS Poliittisen kehityksen käsite Poliittinen modernisaatio POLIITTISEN KEHITYKSEN KRIISI Modernisaation oire Poliittisen kulttuurin kriisi Tasa-arvovaatimus ja valtiojohtamisen kriisi KANSAINVÄLINEN POLITIIKKA Kansainvälisten suhteiden evoluutio ja käsitteelliset kansainvälisestä politiikasta ennen 1900-lukua Kansainvälinen politiikka 1900-luvulla